

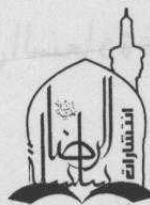
بررسی مبانی تأویل آیات الأحكام
در تفسیر بیان السعادة فی مقامات العبادۃ

اثر عالم ربّانی و عارف عظیم الشان

سلطان علیشاه گنادی رحمۃ اللہ علیہ

حمیدہ نیکران - شہرام صحرائی

سرشناسه : حمیده نیکران ۱۳۶۴ . شهرام صحرایی ۱۳۵۲ هـ.ش.
 عنوان و پدیدآوران : مبانی تائیل آیات الاحکام در تفسیر بیان
 السعاده فی مقامات العبادہ ملا سلطان محمد گنابادی سلطان علیشاه
 مشخصات نشر : سلسله الرضا (ع) ، ۱۳۹۳ .
 مشخصات ظاهری : ۱۸۸ ص .
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۶۸-۱۰۰۰
 یادداشت : فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا
 موضوع : تائیل
 موضوع : تفسیر
 رده بندی کنگره : BP ۹۲/۲
 نشانه اثر : ۳/م/س
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۷۱

مبانی تائیل آیات الاحکام در تفسیر بیان السعاده فی مقامات العبادہ

ملا سلطان محمد گنابادی سلطان علیشاه

مؤلف : حمیده نیکران شهرام صحرایی

ناشر : سلسله الرضا (ع)

نوبت چاپ : اول - بهار ۱۴۰۰

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه - وزیری

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۶۸-۱۰۰۰

قیمت : ۸۵۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ است

مرکز پخش مشهد : میدان شهداء . نبش عبادی ۱ . پاساژ توحید

کتابفروشی ۱۴ معموم - انتشارات سلسله الرضا

تلفن : ۲۱ - ۲۲۴۱۱۱۹ (۰۵۱۱) ، ۲۲۳۵۶۶۰ (۰۵۱۱)

مرکز پخش تهران : تلفن : ۴-۷۷۶۵۱۰۷۳ ، ۵۵۶۳۳۱۵۱ (۰۲۱)

فهرست

۹	مقدمه
۱۳	فصل اول: کلیات
۱۵	الف: طرح پژوهش
۱۵	بیان مسأله
۱۷	اهمیت و ضرورت تحقیق
۱۷	اهداف تحقیق
۱۸	سؤال‌های تحقیق
۱۸	پیشینه‌ی تحقیق
۲۱	روش تحقیق
۲۱	ب: تأویل
۲۲	معنای لغوی
۲۳	معنای اصطلاحی
۲۳	کاربرد قرآنی
۳۲	تأویل نزد صوفیه
۳۴	چند فائده درباره‌ی تأویل

- ج: آیات الأحكام..... ۳۶
- د: معرفی مفسر و تفسیر بیان السعادة..... ۳۷
- شرح زندگانی مفسر، سلطان علیشاه گنابادی..... ۳۷
- تفسیر بیان السعادة..... ۵۰
- فصل دوم: مبانی قرآن‌شناسی..... ۵۵
- قرآن دارای ظاهر و بطن و وجود و معانی آن دارای مراتب است..... ۵۷
- محدثیت محمد ﷺ و علویت علی ﷺ بالاترین مرتبه‌ی بطن قرآن..... ۶۱
- نزول تمام قرآن در باره‌ی امامان شیعه ﷺ است..... ۶۲
- جواز نزول قرآن در حد و - مختلف..... ۶۳
- کتاب تدوینی خدا صورتی از کتاب تکوینی او است..... ۶۷
- حقیقت قرآن و رای الفاظ آن است..... ۶۹
- فهم باطن قرآن مختص پیامبر اسلام ﷺ و امامان ﷺ است..... ۷۱
- فهم برخی از مراتب قرآن برای انسان‌ها ممکن است..... ۷۳
- تفسیر قرآن جایز است و هر تفسیری تفسیر به رأی نیست..... ۷۷
- شرایط تفسیر و تأویل..... ۸۰
- الف. عدم انکار ظواهر آیات..... ۸۱
- ب. آگاهی از علوم و دانش‌های لازم..... ۸۱
- ج. طهارت نفس از آلودگی به عقاید باطله، اخلاق رذیله و معاصی..... ۸۳
- آیات محکم و متشابه منحصر به کتاب تدوینی (قرآن) نیست..... ۸۶
- قرآن موجود طبق گفته‌ی امامان شیعه ﷺ حجت است..... ۸۸

- فصل سوم؛ مبانی انسان‌شناسی ۹۳
- انسان عالم صغیر و نمونه‌ی عالم کبیر است. ۹۵
- وجود انسان دارای مراتب مختلف است. ۹۷
- انسان دارای قوای متعدّد و گوناگون است. ۱۰۲
- انسان کامل خلیفه‌ی خدا و مظهر همه‌ی اسماء اوست. ۱۰۵
- شناخت رپیروی از انسان کامل از اهمّ لوازم نیل به کمال است. ۱۰۹
- ولایت در امر علاج و فیه عملی قالبی و همان بیعت است. ۱۱۱
- آثار ولایت. ۱۲۳
- فصل چهارم؛ مبانی خداشناسی ۱۲۹
- مبانی خداشناسی ۱۳۱
- راه شناخت خداوند، تهذیب نفس است. ۱۳۲
- امام علی علیه السلام بزرگترین نشانه‌ی وجود خداوند است. ۱۳۴
- مبانی معادشناسی ۱۳۹
- خواب و رؤیا از جمله دلایل عالم پس از مرگ است. ۱۴۰
- معاد، جسمانی و روحانی است. ۱۴۳
- مراتب بهشت و جهنّم به شماره‌ی مؤمنان و کافران است. ۱۴۴
- حقیقت میزان، پیامبر اسلام و امامان شیعه علیهم السلام هستند. ۱۴۵
- تأویل ساعت به زمان مرگ و هنگام ظهور امام زمان علیه السلام ۱۴۷
- اعمال انسان در عالم آخرت تجسّم می‌یابند. ۱۴۸

فصل پنجم؛ تطبیق و نتیجه گیری.....	۱۵۱
طهارت.....	۱۵۳
صلات.....	۱۵۵
صوم (روزه).....	۱۵۹
زکات و خمس.....	۱۶۰
حج.....	۱۶۱
جهاد.....	۱۶۴
امر به معروف و نهی از منکر.....	۱۶۸
معاملات.....	۱۶۸
نکاح و طلاق.....	۱۷۲
اطعمه و اشربه.....	۱۷۳
عهد و یمین.....	۱۷۵
نتیجه گیری.....	۱۷۷
منابع.....	۱۷۹

مقدمه

تأویل یکی از واژه‌های قرآنی و نیز اصطلاحی در علوم قرآنی، تفسیر، حدیث، عرفان و برخی از علوم دیگر است. کاربرد نسبتاً فراوان این واژه در قرآن و احادیث، در وجوه و مرادات مختلف، واژه‌ی مذکور را موضوع مباحث و مناقشات علمی فراوانی قرار داده که این مباحث خود منشأ ابراز دیدگاه‌های متفاوتی درباره‌ی قرآن و متون دینی، به ویژه از نظر معنی و فهم باطنی آیات و احادیث (در برابر فهم ظاهری) و نیز تأسیس علم تأویل نزد صوفیان و عارفان شده است. بر این اساس و در طول تاریخ گروهی از ایشان به بیان تأویل آیات پرداخته و آثاری از خویش بر جای نهاده‌اند.

در تأویلات یک مفسّر از آیات قرآن، عوامل مختلفی تأثیر گذارند که از برخی از این عوامل می‌توان با نام مبانی یاد کرد. مبانی در حقیقت همان زیر بنا و پایه‌های فکری یک فرد و همان اصول عقاید و باورهایی است که آگاهانه یا ناآگاهانه در اندیشه‌ی مفسّر تأثیر می‌گذارد و او بر اساس آن‌ها به تفسیر و تأویل آیات می‌پردازد.

نقش مبانی در تأویل مفسّر از آیات قرآن بسیار زیاد است و آشنایی

با مبانی وی به خواننده کمک می‌کند تا سخنان او را بهتر درک کند و کلام او را بهتر دریابد. در این کتاب، مبانی تأویل آیات الأحکام در یکی از تفاسیر عرفانی امامیه به نام بیان السعادة فی مقامات العبادة بررسی شده است. این تفسیر که از سوی برخی از علمای امامیه مورد تمجید واقع شده است، شامل معانی باطنی عمیق و اشارات و لطایف فراوانی است که ضرورت انجام یک تحقیق گسترده درباره‌ی مفاهیم و اشارات مذکور را می‌طلبد.

هدف از پژوهش حاضر، بررسی مبانی مفسر در تأویلات وی از آیات الأحکام است. وی از آنجا که بسیاری از این مبانی در تأویل سایر آیات نیز تأثیرگذار بود است، مطالعه‌ی این اثر در فهم کلّ تفسیر تأثیر بسزایی می‌تواند داشته باشد.

در این کتاب مبانی مفسر در سه فصل اصلی (قرآن‌شناسی، انسان‌شناسی، خداشناسی و معادشناسی) مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. در نهایت، فصلی نیز برای تطبیق و نتیجه‌گیری در نظر گرفته شده است که در آن، تأویلات مفسر از آیات الأحکام و همچنین میزان بهره‌مندی وی از مبانی مورد بررسی در فصول گذشته بیان شده است.

در فصل قرآن‌شناسی، مبانی قرآن‌شناسی مفسر و همچنین مطالبی نظیر تحریف قرآن از نگاه مفسر و اعتقاد وی به وجود بطون متعدد قرآن مورد بررسی قرار گرفته است. در حقیقت می‌توان اعتقاد به وجود بطون

متعدد قرآن را دروازه‌ی ورود به مبحث تأویل دانست زیرا یک مفسّر، بدون اعتقاد به این مبنا به تأویل آیات قرآن نمی‌پردازد و تنها می‌تواند به شرح و تفسیر ظاهر آیات اکتفا کند. در تفسیر بیان السعادة اعتقاد مفسّر به وجود بطون مختلف قرآن سبب شده است که وی در بسیاری از آیات، تأویلات متعددی بیان کند.

در ده بین فصل از فصول سه‌گانه‌ی مزبور، مبانی انسان‌شناسی مفسّر در تأویل وی از آیات الأحکام بررسی شده است. مبانی بسیار مهمی نظیر ولایت و انسان‌گرایی که نقش مهمی در تأویلات مفسّر دارند از جمله مبانی‌ای هستند که در این فصل به آن‌ها پرداخته شده است. در آخرین فصل نیز مبانی خداشناسی و معادشناسی مفسّر مورد تحقیق قرار گرفته است. وجود ارتباط عمیق میان مبدأ و معاد از عللی است که سبب شد این دو دسته از مبانی را یک‌بار در قالب یک فصل بررسی کنیم.

لازم به ذکر است که مبانی جهان‌شناسی از جمله سه فصل‌هایی است که می‌توانست در این کتاب به عنوان یک فصل جداگانه در نظر گرفته شود اما از آنجا که مسائل مربوط به جهان‌شناسی غالباً در ضمن مباحث انسان‌شناسی و خداشناسی به ویژه در بحث از فعل خداوند جای می‌گیرند، فصلی جداگانه برای این دسته از مبانی در نظر گرفته نشد.

همان گونه که پیشتر گفته شد، در پایان کتاب فصلی با عنوان تطبیق و نتیجه‌گیری قرار داده شده است. در این فصل، تأویلات مفسّر از آیات

الأحكام بیان شده و مبانی بررسی شده در سه فصل گذشته با این تأویلات تطبیق داده شده است. این نکته که کدام یک از مبانی نقش بیشتری در تأویلات مفسر داشته و کدام یک نقش کمتری را به خود اختصاص داده است از جمله مسائلی است که پس از مطالعه‌ی این فصل می‌توان به آن پی برد.

اولین فصل کتاب نیز فصل کلیات است که در آن به بیان مطالب کلی کتاب مانند هدف از نگارش آن، روش انجام تحقیق و نیز زندگی‌نامه و شرح حال مفسر پرداخته شده است.

لازم به ذکر است که ترجمه‌ی آیات قرآنی که در این کتاب آمده است، ترجمه‌ی استاندارد و معتبری فولادوند است.

در پایان لازم است این نکته را یادآور شویم که این کتاب یک پژوهش اثباتی و یا نقدی نیست بلکه ریشه‌ی آن توصیفی است. به این معنی که هدف از ذکر عقاید و کلمات مولف *دین السعادة*، اثبات و تأیید آنها نبوده است بلکه این کار صرفاً جهت آشنایی با مبانی مفسر مذکور در تأویل آیات الأحکام انجام شده است. امید است این اثر گامی برای آغاز تحقیقاتی گسترده‌تر درباره‌ی این تفسیر ارزنده باشد.

حمیده نیکران - شهرام صحرایی